

Bc. Michaela Hráská

Význam, funkce a české ekvivalenty *should* v závislých větách obsahových po nadřazených výrazech direktivních, epistémických, postojových a volitivních

The meaning, function and Czech equivalents of *should* in subordinate nominal content clauses after controlling expressions (directive, epistemic, attitudinal, evaluative and volitional)

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav anglického jazyka a didaktiky, Praha, srpen 2013

Posudek vedoucí práce

Předložená diplomová práce se zabývá slovesem *should* v závislých obsahových větách, v nichž je jeho modální význam do té míry oslaben, že přejímá funkci pomocného slovesa indukujícího modus. Ostrou hranici mezi modálním a pomocným *should* však nelze vést, i když základní vodítko pro výzkum pomocného *should* je jeho omezení na výskyt v závislých obsahových větách uvozených dvěma skupinami nadřazených výrazů, výrazy direktivními a volitivními a výrazy epistémickými, postojovými a hodnotícími. Po výrazech první skupiny *should* alternuje s přítomným konjunktivem (podkladová struktura je věta rozkazovací), v případě výrazů druhé skupiny je alternativní forma indikativ (podkladová struktura je věta oznamovací). Modální *should* však není ani z těchto závislých vět vyloučeno a další problémy vznikají u řídicích výrazů přiřaditelných k oběma skupinám (jako *anxious, settle, fitting* apod.) a u druhé skupiny problémy v určení reálnosti / nereálnosti děje a časového odkazu. V prototypických případech se tyto rozdíly v češtině reflektují v různé spojce a slovesném modu: *aby* s kondicionálem po výrazech direktivních a volitivních, v druhém případě *že* se slovesem v indikativu. České ekvivalenty tak mohou pomoci určit funkci a s tím související alternativní formy. Za tímto účelem je práce koncipována konfrontačně na dokladech z anglické beletrie a jejich protějších v českých překladech získaných z InterCorpu.

Práce je rozvržena do teoretické a praktické části. Teoretická část vykládá zkoumané funkce *should* v širším rámci systému modálních sloves na základě odborné literatury (zahrnutí historického vývoje modálních sloves od doby staroanglické je z hlediska cíle práce irelevantní; za popisem systému modálních sloves měl být před českými pracemi o putative *should* zařazen popis v britských mluvnících), z níž pak vychází druhá, praktická část věnovaná vlastnímu rozboru. Výzkumný materiál čerpaný z InterCorpu bylo třeba doplnit ruční excerpce z tištěného textu, neboť v důsledku řídkého výskytu zkoumaných konstrukcí nestačila k získání požadovaných 200 dokladů excerpce ani z 18 románů. Jelikož nejvíce dokladů v InterCorpu bylo získáno z J. Austenové, byla i doplňková ruční excerpce provedena z tohoto zdroje. Různá frekvence zkoumaných konstrukcí v současných a starších pramenech navozuje diachronní aspekt, který je ovšem mimo rámec zadání předložené práce. Ukazuje však možný směr dalšího výzkumu *should* v závislé obsahové větě ve starším jazykovém období, zahrnující všechny jeho funkce.

Vlastní rozbor vychází ze základní klasifikace podle významu řídicího výrazu, tj. v prvním kroku jsou doklady rozděleny do dvou skupiny, skupiny s řídicím výrazem direktivním a skupiny s řídicími výrazy ostatních významů. Ty jsou pak dále členěny na podskupiny s výrazy epistémickými, hodnotícími (dále členěnými na postojové a evaluativní) a volitivními. Další klasifikace je podle českého ekvivalentu: *že* + indikativ, *aby* + kondicionál, infinitiv, volný překlad, případy jen s jedním korespondujícím prvkem (tam patří i samotný kondicionál) a jiné prostředky. Zařazení podskupiny s volitivními výrazy do druhé základní skupiny bylo patrně motivováno modálním významem, ten je však v případě těchto výrazů dispoziční, nikoliv epistémický. Dispoziční modalita volitivního výrazu v řídicí větě indikuje v závislé větě konjunktiv, nikoliv indikativ, tj. podkladovou strukturu věty rozkazovací s průvodními rysy následnosti, a tedy nerealizovanosti vyjádřeného děje, čímž se podobá řídicím výrazům v první skupině.

Nejpočetněji zastoupená byla skupina s postojovými výrazy v řídicí větě (122/61% všech dokladů). Předpoklad českého ekvivalentu *že* + indikativ byl potvrzen v 59% (72 dokladů). Ostatní skupiny byly zastoupeny podstatně méně, přičemž skupiny s epistémickými a direktivními výrazy a skupiny s volitivními a evaluativními řídicími výrazy byly frekvenčně srovnatelné: první dvě skupiny 12,5/25 a 13%/26 dokladů, druhé dvě skupiny 7%/14 a 6,5/13. České protějšky *aby* + kondicionál ukázaly blízkou příbuznost skupin s direktivními a volitivními výrazy: 61% a 71%. I ostatní ekvivalenty v obou skupinách obsahovaly prostředky indukující direktivní/žádoucí význam: infinitiv a *že* + modální sloveso. Skupina s epistémickými řídicími výrazy měla v polovině případů ekvivalent *že* + kondicionál, ve čtvrtině *aby* + kondicionál, ve všech případech po záporném epistémickém výrazu

/impossible, unlikely atd.), který indikoval neuskutečnění děje. Naopak případy se *že* + indikativ měly řídicí výraz kladný *probable, understandable*) a o realizaci děje rozhodoval kontext. I v této skupině byl předpoklad výrazné reflexe významu anglické konstrukce v českém překladu potvrzen. Z ostatních řídkých ekvivalentů jsou zajímavé případy nahrazující řídicí větu epistémickým disjunktem. Nejproblematičtější byla skupina evaluativních výrazů (13 dokladů), neboť řídicí výrazy (*important, fitting, well*) dovolovaly nejen postojovou, ale i direktivní interpretaci. V polovině ekvivalentů se evaluativní význam projevil ve spojení *že* a indikativu, některé ostatní doklady byly chybně přeloženy nebo vyloženy (viz Poznámky).

V závěru autorka uvádí, že výsledky výzkumu ve většině případů potvrdily předpokládané korespondence mezi anglickými konstrukcemi a jejich českými protějšky, avšak ukázaly také jiné překladové možnosti. U těchto prostředků nebyla dostatečně zohledněna jejich funkce, která byla ve velké většině případů stejná jako funkce základního protějšku spojka + modus. Veškeré výklady jsou vypracovány až minuciózně podrobně, ve všech skupinách je uveden seznam všech příslušných dokladů s odkazem na přílohu, takže lze každou autorčinu interpretaci kontrolovat. Celkové zpracování je díky konsistentnímu postupu výkladu ve všech skupinách a tabulkám shrnujícím dílčí výsledky po každé skupině dobře přehledné. Autorka se také snaží všude uvést možnou alternativní formu (konjunktiv nebo indikativ) a kriticky posuzuje zejména užití modálních sloves v češtině z hlediska možnosti mechanického překladu *should / mít* (např. ex Ba/22 s. 36).

Dotazy a poznámky k jednotlivostem

1. Některé prameny byly z AmE, která ovšem po direktivních výrazech preferuje konjunktiv a kromě toho putative *should* je popsáno v CGEL jako esp. British. Kolik je dokladů z AmE?

2. Kolik je dokladů z Austenové a v kterých skupinách?

3. V kolika případech byl odkaz na minulost vyjádřen explicitně minulým infinitivem?

s. 24: jak je to s odkazy na literaturu v odstavcích o Palmerově pojetí?

s. 51: ex Bb1/41 lze přeložit indikativem, jde o děj realizovaný, *should* zde indikuje známost vyjadřovaného obsahu (*that*-clause je v iniciální pozici);

s. 52: ex Bb1/46 obsahuje *be able*, kterému odpovídá české *moci* - nejde o překlad *should*; z věty samotné vyplývá odkaz na budoucnost, jde o dialog, přítomní *leave* je užito místo futura ve větě časové "že se nebudeš moci rozloučit" - překlad je chybný;

s. 61: ex Bb2/2 vyjadřuje děj reálný, český překlad je nevýstižný, včetně ekvivalentu *fitting*;

s. 61: ex Bb2/5 vyjadřuje děj reálný, odpovídá mu indikativ; *lze* reflektuje sufix *-ble* adjektiva *visible*;

Prameny: názvy excerpovaných románů jsou uvedeny pouze v oddíle o pramenech materiálu (s. 25), v případě pramene excerpovaného ručně z tištěného textu (J. Austen, *Persuasion*) nejsou uvedeny bibliografické údaje.

V tabulkách (např. III/ s. 41, také v českém resumé s. 78) má být v případě kondicionálu a modálních sloves uvedeno, jde-li o *že* + kondicionál / modální sloveso nebo o kondicionál/modální sloveso samotné.

Jazyk je téměř bezchybný (s. 11: *contribution, spr. contributions*).

Závěr:

Předložená práce je velmi důkladně, podrobně a konsistentně zpracovaný diplomový úkol. Její pozitiva a výhrady k některým bodům byly uvedeny v předcházejících odstavcích. Za nejprínosnější část považuji důsledný výklad ne/reálnosti děje a časového odkazu založeného na širším kontextu. Kladně také hodnotím přehledné uspořádání výkladu umožňující rychlou orientaci a hledání v celkově velmi detailním zpracování. Diplomovou práci Michaely Hráské doporučuji k obhajobě a v závislosti na jejím průběhu ji předběžně hodnotím známkou velmi dobrou až výbornou.

V Praze, 4. září 2013

Prof. PhDr. Libuše Dušková, DrSc.